

חג השבועות

ברכת התורה

[א]

מן התורה או מדרבנן

מנין המצוות

הרמב"ם לא מנה בנמין המצוות שלו מצות ברכת התורה, הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (מצוות ששכחן הרב עשין מצוה טו) כתב שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו, והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא. וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו. ובשלישי של ברכות (כא,א) אמרו, מנין לברכת התורה לפניו מן התורה, שנאמר כי שם השם אקרא הבו גודל לאלהינו. ועי"ש עוד שהוכיח מהירושלמי שחייב ברכת התורה הוא מדאורייתא.

נכלל המצוות תלמוד תורה

א"כ קשה למה הרמב"ם לא מנאו במנין המצוות. ועי"ש ברמב"ן שמרמז לתי' אלא שדוחה אותו, דהיינו שאולי אינו נמנה כמצוה בפני עצמה משום שנכלל במצוות תלמוד תורה. אלא שהרמב"ן דוחה תי' זה, משום שמצינו במצוות מקרא בכורים (עשה קלב) שאינו נמנה ביחד עם הבאתו (ע' קכה), וסיפור יציאת מצרים (ע' קנז) אינו נמנה עם אכילת הפסח (ע' נו). מה שהוכיח מסיפור יציאת מצרים שאינו נמנה ביחד עם קרבן פסח, יש לדחות, משום שאין קשר בין מצוות יצי"מ למצוות קרבן פסח, אלא דשניהם משום יציאת מצרים, משא"כ ברכת התורה הוא ברכה על תלמוד תורה. וכן מה שהוכיח ממצוות קריאת ביכורים שאינו נכלל במצוות הבאת ביכורים, י"ל שאע"פ שנקרא "מקרא ביכורים", אבל אינו אלא קריאה שעושה בשעת הבאת ביכורים, ונותן שבח להקב"ה, אבל אינו על הבאת הביכורים עצמו.

אבל אם זה דעת הר"מ, שמצוות ברכת התורה נכלל במצוות תלמוד תורה, למה לא הזכיר ברכת התורה במצוות תלמוד תורה, וצ"ע.

ברכת התורה על ק"ש לבעל קרי

ועי' בשו"ת שאגת אריה (סימן כד) שרצה ליישב דברי הר"מ, וכתב שהיה קשה לו מהא דתנן (ברכות כב,) בעל קרי מהרהר בלבו, ר"ל שמהרהר ק"ש בלבו, ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו, משום דמן התורה הוא, כדמפרש התם בגמ'. ומשמע שאין מהרהר יותר כי אם בק"ש וברכת המזון לבד, והיה לו להרהר נמי בברכת התורה לפניו, שהרי כיון שהתירו לו להרהר בק"ש משום שחייב מן התורה, ממילא על ידי זה נתחייב מן התורה ג"כ בברכת התורה, וכמו שמהרהר ק"ש ובה"מ משום דדאורייתא נינהו, יהרהר ג"כ בברכת התורה. אלא ע"כ שאין חייב ברכת התורה מן התורה.

ממשיך השאג"א דאולי דומה למה שאמרו קצת מן האחרונים שאין צריך לברך ברכת התורה במשכים לומר סליחות ותחנונים, כיון שאינו מכווין אלא לתחנונים בעלמא, אין צריך לברך ברכת התורה לפניהם, א"כ ה"נ בק"ש. אבל עי"ש שדוחה תי' זה, משום דהרבה פוסקים חולקין על זה וס"ל דצריך לברך וכ"נ עיקר.

עוד כתב השאג"א דנראה פשוט דלא דמי ק"ש לתחנונים, שאע"פ שלתחנונים א"צ לברך, לק"ש וודאי צריך לברך ברכת התורה קודם לה, אם קורא אותה בלא ברכותיה שלא נפטר מברכת התורה באהבה רבה. ומסיק דלכן דחה הר"מ דברי ר"י שסובר דחייב ברכת התורה הוא מן התורה. ועי"ש שתולה זה במחלוקת אם הרהור כדיבור דמי או לא, ומפלפל בכל הסוגיא של הרהור כדיבור, ואכמ"ל.

[אבל מה שנוקט שלכו"ע חייב לברך ברכת התורה לפני שקורא ק"ש, אינו פשוט כלל, דיעון בשולחן ערוך (אורח חיים סימן מז,ז) שברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה, אם למד מיד בלי הפסק. ובסעיף ח כתוב שיש להסתפק אי סגי בקורא ק"ש סמוך לה מיד בלי הפסק, ולכן יש ליוהר לברך ברכת התורה קודם אהבת עולם. ועי' משנה ברורה (ס"ק יז) שמסביר די"ל דק"ש הוא רק כדברי תפלה כיון שאינו אומר זה לשם לימוד, ועיין בביאור הגר"א שהוכיח בפשיטות דאין ק"ש מועיל לזה. ובספר אליהו רבא הביא כן מהרבה פוסקים ופסק כן להלכה. ועי"ש שמחדש לפי"ז שאם קרא ק"ש לאחר זמן ק"ש דהוי כקורא בתורה, אפשר דלכו"ע אין צריך לחזור ולברך אפילו אם לא למד אח"כ מיד.]

שלא בירכו בתורה תחילה

ועי"ש (בשאג"א) שבסוף דבריו מביא ראיה נגד הר"מ מההיא דמס' נדרים (פא,א), דאמר התם מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן, אמר רבינא מפני שאין מברכין בתורה תחלה, דא"ר יהודה א"ר מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירש עד שפירש הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת, היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, א"ר יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה.

א"כ טוען השאג"א ע"כ שברכת התורה הוא מן התורה, דאי אינו אינו מדרבנן הא אמרינן בפרק אין עומדין (דף לג) דאנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות, וירמיה קדים להו כמה דורות ובימיו עדיין לא נתקן, א"כ איך ירמיהו יכול לומר שחורבן הבית היה מחמת שלא בירכו בתורה. אלא שזה יש לדחות דברכת התורה כבר התקינו בימי ירמיהו, אלא שהם תיקנו נוסח שלהם, וה"נ אמר התם תקנו קידוש, והרי קדוש היום הוא מן התורה, אלא ע"כ הם תיקנו נוסח של קידוש, והכי נמי אמר בפרק שלשה שאכלו משה תקן להם ברכת הזן ויהושע ברכת הארץ דוד ושלמה בונה ירושלים, אף על גב דכולהו מדאורייתא כדאמר התם. אלא וודאי הנוסח שלהם אינהו תיקנו.

אבל טוען השאג"א דמ"מ יש להוכיח מהגמ' שחייב ברכת התורה הוא מן התורה, מדנענשו עונש גדול כל כך דעל דבר זה אבדה הארץ, ש"מ דברכת התורה הוא מן התורה, דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ. אבל יש להעיר טובא על דבריו, מדברי רבינו יונה הובא בר"ן שם. וז"ל ומצאתי במגילת סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ, דאם איתא על עזבם את תורת כפשטא משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש, אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד

שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה, והיינו לא הלכו בה כלומר בכוונתה ולשמה, אלו דברי הרב החסיד ז"ל והם נאים ראויין למי שאמרם. ולפי"ז אין ראייה כלל שברכת התורה הוא מן התורה, שאין העונש על ביטול מצות ברכת התורה, אלא נענשו על זה שהתורה לא היה חשובה בעיניהם.

עמילות בתורה

ועי"ע בט"ז (אורח חיים סימן מז) שמפרש שהסיבה שנענשו הוא לפי שלא "הלכו בה", שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמ"ש על בחקותי תלכו ע"מ שתהיו עמלים בתורה, משא"כ באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג, ואינם יגעים בה אין התורה מתקיימת אצלם, ע"כ אמר "ולא הלכו בה, ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה, וזהו **שלא ברכו בתורה תחלה כי הברכה היא "לעסוק" בדברי תורה דרך טורח דוקא**. ולפי"ז שוב ליכא ראייה משם שחיוב ברכת התורה הוא מן התורה.

איסור ללמוד לפני ברכת התורה

וכעין זה יש להקשות על דברי הגאון רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל, (הובא בספר דבר אברהם ח"א סי' ט"ז) שהקשה מהא דאיתא בברכות (טו,א) "חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום ואם תרם תרומתו תרומה כו', מאן תנא ר' יוסי היא, דתנן הקורא קריאת שמע ולא השמיע לאזניו יצא ר' יוסי אומר לא יצא, עד כאן לא קאמר ר' יוסי לא יצא אלא גבי קר"ש דאורייתא, אבל תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן ולא בברכה תליא מילתא". וכתב עלה הרא"ש בתוספותיו שם וז"ל, "אבל אי היא ברכת תרומה דאורייתא, משמע דתרומתו אינה תרומה, דהברכה מעכבת ההפרשה, אע"ג דברכות אינן מעכבות, היינו משום דהויין דרבנן, אבל אי הויין דאורייתא מעכבות ול"ה הפרשה". עכ"ל.

והקשה הגרא"ו לפי"ז בברכת התורה, דהברכה היא דאורייתא, נימא שתעכב במצוה של התלמוד תורה, וזהו דבר חדש שלא שמענו. זאת ועוד דלפי"ז יהא מותר לאדם ללמוד בלי ברכה"ת, דכיון דבלא ברכה אינו מקיים המצוה, א"כ מה איכפת לן אי ילמוד בלי ברכה. וכתב ש"כמדומה שהדין מבואר להיפך", היינו דאסור ללמוד בלא ברכה, וסיים שצריך להתישב בדבר. ובדבריו ציין לגמ' בנדריים (פא,א) דדריש על מה אבדה הארץ כו' על שלא ברכו בתורה תחלה ודי למבין, ולא פירש כוונתו בזה.

ונראה שר"ל, דמהך גמ' חזינן דקפידא ואיסור גדול יש בדבר ללמוד בלי ברכה, דאי לאו הכי לא היתה נחרכת הארץ בגלל שלמדו בלי ברכה. אבל לפי דברי רבינו יונה והט"ז הנ"ל אינו ראייה כלל שיש איסור ללמוד בלא ברכה"ת, רק שיש בזה זלזול בחשיבות התורה.

חיוב ברכת התורה בציבור

עי' בספר משכנות יעקב (חלק או"ח סי' ס') דהא דברכת התורה דאורייתא הוא רק בציבור, אבל לכל יחיד ויחיד הוא מדרבנן. וכ' דזהו הטעם שאפילו מי שברך ברכה"ת, מ"מ כשקורא אח"כ בתורה בציבור חייב לברך עוד הפעם, דלא אתיא ברכה דרבנן ומפקא דאורייתא, וכן

כתב בפשיטות בספר באר שבע לסוטה (לג,א) עי"ש. המשכנות יעקב מוכיח כדבריו מהירושלמי ריש פ' שלשה שאכלו, שרק לגבי קריאת התורה דורש שהוי מן התורה, ואילו לגבי כל יחיד ויחיד כתב שחייב לברך מידי דהוי אכל מצוות שמברך עליהם.

[ב]

גדר החיוב

ברכת המצוה או ברכת השבח

מדברי הרמב"ן משמע שברכת התורה אינו ברכת המצוה אלא ברכת השבח, שהרמב"ן מדמה מצות באכת התורה למצות ברכת המזון, כמו שכתב "וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו", וברכת המזון בוודאי אינו אלא ברכת השבח.

נשים בברכת התורה

הנה השולחן ערוך (אורח חיים סימן מז,יד) פסק שנשים מברכות ברכת התורה. וכבר הקשו המפרשים הרי דעת המחבר שאין נשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גורם, הואיל ואינן חייבות לא יכולות לומר וצונו, א"כ למה מברכות ברכת התורה הרי נשים פטורות ממצות תלמוד תורה. ות"י מגן אברהם (שם ס"ק י,ד) דהא חייבות ללמוד דינין שלהם כמ"ש ביו"ד (סימן רמ"ו ס"ו) ועוד דחייבות לומר פ' הקרבנות כמו שחייבות בתפלה, וא"כ קאי הברכה ע"ז. ועי' בט"ז (שם ס"ק י) דמוסיף דכ"ש דמישב לפי הסמ"ג דס"ל דחייבות לברך ברכת התורה משום דגם נשים חייבים ללמוד דינים השייכים להם. [ועי' שו"ת בית הלוי דללמוד רק כדי לידע מה לעשות אין זה מעיקר חיוב מצות תלמוד תורה, ולכן אין חיוב ברכת התורה על זה].

אבל הגר"א (שם) משיג עליהם, וכתב שדבריהם דחויין מכמה פנים, וקרא צווח ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם, היאך תאמר וצונו ונתן לנו, אלא כתב הגר"א שהעיקר על פי מה שכתב תוספות ושאר פוסקים, דנשים מברכות על כל מ"ע שהזמן גרמא, וכמו שכתבתי לעיל (סי' י"ז סעיף ב). ואף דקי"ל כאילו מלמדה תיפלות דווקא בתורה שבעל פה כמ"ש ביו"ד (סי' רמ"ו סעי' ו').

ועי' בחידושי מרן הרי"ז הלוי על הרמב"ם שמביא בשם הגר"ח ליישב הקושיא, למה נשים מברכות ברכת התורה, שברכת התורה אינו ברכה על מצות לימוד התורה אלא ברכה על עצם החפצא של התורה, ונלמד מן הפסוק כי שם השם אקרא, ולכן אע"פ שנשים פטורות ממצות תלמוד תורה, אם הן לומדות הן חייבות לברך. ויש סמך לדבריו בדברי רמב"ן הנ"ל.

ברכת השחר

יש להעיר למה תיקנו לברך ברכת התורה כל בוקר ביחד עם שאר ברכת השחר, לא מצאנו בשום מצוה אחרת שמברך עליו סתם, רק אם עושה המצוה אז מברך, א"כ בברכת התורה נמי אם יזדמן לו ללמוד אז יברך, ואם לאו לא. אבל לפי הרמב"ן ניחא, דאם זה ברכת השבח על עצם התורה, מובן למה יש לברך כל יום, כמו שמשבח להקב"ה כל יום על שאר הטובות שעשה לנו.

ברכה אחרונה על תורה

על בבית יוסף (אורה חיים סימן מז) שמביא תשובת הרשב"א (ח"ז סי' תקמ) שנשאל למה אין אנו מברכים על תורה ברכה לאחריה. ענה הרשב"א שקריאת התורה מצוה, ואין מברכין על המצוות לאחריהם, וכמו שאמרו בפרק בא סימן (נדה נא,ב), ואל תשיבני מקריאת התורה בבית הכנסת שמברכין לאחריה, דהתם תקנת משה ועזרא היא, ועל התקנות מברכין לפניהם ולאחריהם וכדמברכים בהלל ומגלה. וכתב על זה הב"י ולי נראה דאפילו אם היו מברכים לאחר המצות לא קשיא, דכיון דמצות הגיית התורה היא כל היום וכל הלילה ואין שעה שאינו חייב לעסוק בתורה לא שייך לברך לאחריה.

הרי לן שלפי הרשב"א ברכת התורה הוי כשאר ברכת המצוות, וכן מבואר בביאור הגר"א הנ"ל, שנשים מברכות ברכת התורה כמו שמברכות על שאר מצוות עשה שאין הזמן גורם.

ברכה על הרהור

ועי"ע בביאור הגר"א אמ"ש המחבר (שם סעיף ה) שהמהרהר בדברי תורה, אינו צריך לברך, שכ"ז צריך עיון, דכאן מברך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר והגית בו יומם וליילה, ר"ל בלב, כמ"ש והגיון לבי. הרי לן להדיא שדעת הגר"א שברכת התורה הוי כשאר ברכת המצוות.

וצ"ל שהמחבר סובר, שאע"פ שבוודאי מקיים מצות תלמוד תורה ע"י הרהור, בכל זאת אינו מברך, מידי דהוי אמצות ביטול חמץ שכתב הב"י (או"ח סי' תלב) שאינו מברך עליו משום דביטול הוי בלב, היינו שלא תקנו ברכת המצוות אלא על "מעשה מצוה", א"כ ה"ה בעניינינו אין ברכה על הרהור בדברי תורה, אע"פ שבוודאי מקיים מצוה.

בני מערבא שברכו על חליצת תפילין

הגמ' (מסכת נדה נא,ב) מביא שבני מערבא היו מברכים אחרי שהסירו התפילין שלהם, (אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו).

ועי' בחי' הרמב"ן שמביא שיטת ר"ת ז"ל בספר הישר שלו, שלא אמרו אלא בתפילין אבל בציצית ושאר מצות אינם מברכין לאחר עשייתן, והביא ראיה ממה שאמרו בירושלמי בפ' היה קורא בתורה כיצד הוא מברך עליהן ר' זריקא בשם ר' יעקב בר אידי כשהוא נותן של יד מהו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות תפילין וכשהוא נותן לראש מהו אומר אקב"ו על הנחת תפילין וכשהוא חולצן מהו אומר ברוך אקב"ו לשמור חקיו, ואתיא כמ"ד בחוקת תפילין הכתוב מדבר, ברם כמ"ד בחוקת הפסח הכתוב מדבר לא בדא, והטעם לזה מפני שהמניח תפילין לאחר שקיעת החמה עובר בעשה הילכך מברך בשעת סילוקן בלילה שהוא מקיים עשה ואין לך כן בכל המצוות. הרמב"ן חולק על ר"ת ומביא ראיה מהסוגיא שם שה"ה שאר מצוות טעונות ברכה לאחריהן, אבל כתב הרמב"ן שאין מברכין על כל מצוה שאין סילוקה גמר עשייתה, כגון פושט ציציתו ביום והיוצא מן הסוכה, אבל בלילה מברכין על ציצית, וכן לאחר שופר ולולב וכיוצא בהן שעשייתן גמר מלאכתן מברכין.

ויש להעיר למה הרמב"ן לא מביא כדוגמא ברכת התורה, שאין מברכין אחריה משום דליכא גמר, אבל אם נאמר ששיטתו הוא דהוי ברכת השבח ניחא, שכל הדיון שם אינו אלא על ברכות נמצוות. (אלא דיש עדיין לדון על מה שהביא הרמב"ן שם לגבי קריאת התורה, וז"ל ואין לך כן אלא בקורא בתורה בצבור, מפני שהוא מצוה לגמור, כדי שיהיו ג' או ז' קוראים כתקנת

חכמים. מכאן משמע שברכת התורה לעולם הוי ברכת המצוות, אלא דיש חיולק בין קריאת התורה ללימוד התורה, ועדיין צ"ע)
הרמב"ן מסיק בשם רבינו האי גאון ז"ל דהא דבני מערבא לא נהגינן הכי במתיבתא, ומיהו אי בעי אינש למיעבד כבני מערבא שפיר דמי.

ברכת אהבה רבה

עוד יש להעיר על הא דמבואר בגמ' ובשו"ע שברכת אהבה רבה יכול לפוטרו מחיוב ברכת התורה, וקשה היתכן שמי שיעמוד ויאמר בכוונה עצומה "לשם ייחוד" שמדבר על שבח המצוה, האם יצא ידי חובת ברכת המצוה, א"כ למה יצא חיוב ברכת התורה ע"י אמירת אהבה רבה. אבל לפי הרמב"ן ניחא דאם כל הגדר הוא ברכת השבת, אז שפיר יוצא בברכת אהבה רבה שאין לך שבח על בתורה יותר מברכה זו.

ברכת הנהנין

ע"י בספר קהילת יעקב למסכת ברכות (ס"ו) (שרצה לחדש דגדר חיוב ברכת התורה הוא ברכת הנהנין, ואע"ג דקי"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו אבל תורה שאני. ועי"ש שמוכיח כדבריו ממ"ש הט"ז (יורה דעה סימן רכא, מג) לבאר למה אסור ללמוד בספר הנאסר עליו, והטעם דהכא דודאי התורה משמחת לב, שהרי אסור ללמוד בימי אבלו, א"כ לא דמיא האי מצוה לשאר מצות דאמרינן לאו ליהנות ניתנו, אלא בזה נמשך הנאה לאדם.

וידועים הם דברי רבנו אברהם מן ההר (נדריים מז, ב) במתניתין דהריני עליך חרם ואת עלי שניהם אסורים, דקתני ואסורים בדבר של אותה העיר. ומפרש איזהו דבר של אותה העיר כגון הרחבה והמרחץ ובית הכנסת והתיבה והספרים כו', ובר"א מן ההר הביא שיש שהקשו היאך נאסרים לקרות בספרים והלא מצוה היא ומצות לאו ליהנות ניתנו. ות"י דלאו קושיא הוא דל"ש טעמא דמצות לאו ליהנות ניתנו אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשאדם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו אלא לעשות מה שנצטוה מאת ה', [וכדפירש"י בראש השנה (כח, א ד"ה לא ליהנות ניתנו) וז"ל, לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו], אבל מצות לימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת עיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב, ומש"ה אבל אסור לקרות בתנ"ך מפני שהם משמחים לבו על כרחו, הלכך ל"ש למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שהוא משיג ומבין בלימודו עכ"ל.

וכבר מפורסמים דברים אלו בהקדמת הגאון מסוכוטשוב לספרו אגלי טל, שכתב בענין תורה לשמה שעיקר מעלת ומדריגת תורה לשמה הוא להשיג הנאה ותענוג בלימודו, היפך מי שרצה לומר לא כן.

ולפי"ז כתב הקה"י לבאר דברי השבולי הלקט בשם התוס' רי"ד, שכתב שהטעם שלא מברכים ברכה אחרי הלימוד משום שחיוב הלימוד אינו נגמר, (כדברי הרשב"א) והק' הקה"י הרי אנן לט קי"ל כבני מערבא, א"כ למה הוצרך לפרש משום שלא נגמר, אפילו מצוה שכן נגמר לא מברכים עליו. אבל אם נאמר דהוי כברכת הנהנין ניחא דלכן ה"א שחייב לברך אחריו כמו שחייב לברך "ברכה אחרונה" על אוכל.

איסור ללמוד בלי ברכה

הבאנו דברי הגרא"ו שאמר "שכמדומה אסור ללמוד בלי ברכת התורה", וצ"ב למה יהיה אסור, הרי ברכת המצוות אינן מעכבות במצוה, ומ"ש ברכת התורה. אבל לפי הקה"י ניחא דברכת התורה הוי כעין ברכת הנהנין, א"כ כמו שאסור ליהנות מן העולם הזה בלי ברכה, ה"נ אסור ללמוד בלי ברכה.

שיטת הלבוש למה יש שני ברכות

לגבי עיקר הנידון למה אין ברכה אחרונה על ברכת התורה ע"י בלבוש (אורה חיים סימן מז,) שכתב שבאמת כן מברכים ברכה אחרונה, והיינו טעמא דמברכים שני ברכות, כדי שתהא אחת נחשבת לברכה אחרונה על הלימוד שלמד אתמול, ואחד ברכה להבא, על התורה שילמד היום. וברכה אחרונה על של אתמול לא היה יכול לברכה קודם לכן עד שיישן בינתיים, דהוי השינה הפסק והוי שפיר אחריה. ואין לומר שהיה יכול לברכה קודם ללמוד אתמול כשהלך לישן, דהא חייב להגות בה אפילו במטתו עד שישתקע בשינה. אבל שואל הלבוש שלפי זה היה לנו להקדים ברכת אשר בחר בנו וכו' קודם לעסוק בדברי תורה, דלעסוק להבא משמע, ותהיה ברכת אשר בחר בנו נחשבת ללימוד של אתמול ולעסוק על מה שילמוד היום, מ"מ הואיל וגבי ספר תורה תקנוה לברכה ראשונה לקחוה ג"כ כאן לברכה ראשונה.

ועי"ש בהגהה שהקשו עליו שלא מציינו שיברך על שום מעשה ביום שלאחריו, ולא גרע מאכילה, שאחר שנתעכל במעיו אפילו ביומו אין לברך עליו. ות"י הלבוש שאין כאן דמיון כלל, דהתם אחר שנתעכל אין דבר בעולם מאותה אכילה לא הוא ולא הרגש הטעם שנהנה ממנו, אבל הכא מה נתעכל שייך אם תדמה השכחה לעיכול, וכי האדם שוכח בשינה מה שלמד אתמול בלילה שהרי זה זוכר מה שלמד, והוי כלא נתעכל כל זמן שזוכרו, ועל זה נאמר תהלים (מ,ט) ותורתך בתוך מעי.

שיטת השו"ת מן השמים

בעיקר הנידון האם ברכת התורה נחשב כברכת המצוות או ברכת השבח, מצאתי תשובה מעניין בשו"ת מן השמים (סי' י') שכתב שאינו דומה ברכת התורה לברכת שאר המצוות, כי בעבור שהגיית התורה חיי האדם כל היום, תנו עליה ג' ברכות, לעסוק והערב נא ואשר בחר בנו, וברכת לעסוק היא במקום ברכת המצוות, והערב היא שמתפללים לפני המקום שיזכה ללמוד וללמד, ואשר בחר בנו ברכת הודייה שחייבין ישראל להודות להשם אשר בחר במכלל אומה ולשון ונתן להם התורה. הרי לנו מושג חדש של ברכת התפילה. ועי"ש בסוף שכתב שמשום שהיא תפילה תקנו את שלשתן שחרית בעת התפילה. וזה מיישב מה שהקשינו לעיל למה תקנו ברכת התורה ביחד עם ברכות השחר.

[ולגבי הפולמס הגדול בקשר לסמכות של שו"ת מן השמים, הרי "תורה לאו בשמים", עי' בספר שם הגדולים (מערכת ר' יעקב) שמאריך בזה. ועי"ע בהקדמתו של ר' ראובן מרגלית לספר שו"ת הנ"ל (מהדורת מוסד הרב קוק).